

ЗРОШЕННЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА У ПІВДЕННОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ

Малюк Т.В., кандидат с.-г. наук, с.н.с.

Козлова Л.В., кандидат с.-г. наук, **Пчолкіна Н.Г.**

Мелітопольська дослідна станція садівництва імені М.Ф. Сидоренка
ІС НААН

e-mail: agrochim.ios@ukr.net

Садівництво на півдні України є традиційною галуззю сільського господарства, а регіон – основним у виробництві плодової продукції, особливо кісточкових культур. На жаль, середньорічне виробництво плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах порівняно до 80–90-х років минулого століття знизилося у 2000-х роках – до 20 разів залежно від області південного регіону. І цей процес не зменшує обертів і у наші часи.

Починаючи з 70-х років минулого століття починається скорочення площ під садами. Так, у порівнянні з 1970 роком у 2002 році вони зменшилися по Україні на 484,2 тис. га (68,8%), у південному регіоні – на 155,5 тис. га (82,2%). Станом на 2018 р. (дані Державної служби статистики України) площа під плодовими і ягідними насадженнями у господарствах всіх категорій (підприємства і господарства населення) у Запорізькій області склала лише 8,7 тис. га, Миколаївській – 5,7 тис. га, Одеській – 9,9 тис. га, Херсонській – 9,1 тис. га, Дніпропетровській – 16,6 тис. га.

У цих умовах підвищується значення вирішення комплексу технологічних та економічних факторів, направлених на розвиток промислового садівництва у південних областях України.

Низька ефективність вирощування плодових культур, зокрема кісточкових, останніми роками пов'язана із зниженням врожайності через зміни кліматичних умов у бік зростання посушливості клімату. Так, загальноприйнята технологія вирощування черешні, персику, абрикосу, сливи та ін. часто не передбачає застосування зрошення, незважаючи на те, що вологозабезпеченість окремих періодів вегетації у зоні Південного Степу недостатня (а в окремі роки та періоди – критична) для забезпечення оптимальних умов росту і розвитку плодових дерев. За даними Гідрометеоцентру останнім часом кожний другий рік характеризується як посушливий, а кожний третій констатується як гостро посушливий. І взагалі, власний аналіз

погодних умов Мелітопольського району (дані Мелітопольської метеорологічної станції) за багаторічний період (1979–2018 рр.), показав суттєве збільшення показників випаровуваності протягом вегетаційного періоду особливо за останні 5–8 років. Крім того за даними Гідрометеоцентру тільки за період з 1960 по 2006 рр. у південному регіоні відмічено 23 посушливі роки, тобто кожний другий рік, а кожний третій констатується як гостро посушливий. Тобто, відмічено чітку тенденцію до змін кліматичних умов у бік зростання посушливості клімату.

Відповідно з останніми опублікованими офіційними даними Держгеокадастру (станом на 01.01.2016 р.) в Україні загальна площа зрошуваних земель під багаторічними насадженнями становила 48,7 тис. га, з них сади та ягідники – 35,5 тис. га, виноградники – 12,2 тис. га та інші насадження – 1,0 тис. га. Водночас сади та ягідники зі зрошенням (без урахування насаджень, що знаходяться на території анексованого Криму), становлять лише 23,6 тис. га або 11,4% від загальної їх площі у плодоносному віці.

За узагальненими даними відсутність систем зрошення у садівництві зумовлює значне недоотримання урожайності, яке в грошовому виразі може досягати колосальних збитків для країни (понад 23 млрд. грн. щорічно).

Традиційно більшість садів кісточкових закладалися і вирощувалися за екстенсивними технологіями, тобто на сильнорослих підщепах за розрідженими схемами садіння (5–7x4–7 м) при формуванні об'ємних крон, внаслідок чого вони пізно вступали у товарне плодоношення, а капітальні вкладення окупувалися на 6–8 рік після висаджування. Нові типи садів, що впроваджуються останніми роками, з високою щільністю насаджень, із застосуванням прогресивних прийомів формування крони, нових сорто-підщепних комбінацій забезпечують ранній початок промислового плодоношення й інтенсивні темпи нарощування врожайності. Вони швидко виходять на плато максимальної продуктивності і, як правило, відзначаються стабільним плодоношенням у наступні роки.

Науковим та практичним досвідом доведено, що потенційний ефект від впровадження зрошування є дуже високим. Це, насамперед, стосується ресурсозберігаючих технологій зрошення, зокрема мікрозрошення, використання якого дозволяє активно впроваджувати інтенсивні технології вирощування багаторічних насаджень, досягти врожайності зерняткових культур на рівне не нижче 50 т/га, кісточкових – 18–20 т/га за високої якості продукції.

Підтвердженням вищенаведеного є результати наукової роботи вчених Мелітопольської дослідної станції садівництва імені М.Ф. Сидоренка ІС НААН (раніше – Інститут зрошувального садівництва), які свідчать про те, що в умовах Південного Степу прибавка врожаю від зрошення зерняткових культур досягала 11,9–19,1 т/га, кісточкових – 2,0–9,0 т/га, середня маса плодів за цього збільшувалася на 42–108% за високої споживчої цінності.

Водночас, подальше впровадження інтенсивних технологій вирощування плодових культур в південному регіоні України стримується дефіцитом поливної води та низькою її якістю, а також недосконалими способами внесення добрив, віддаленням періодів активного поглинання рослинами певних елементів від строків удобрення тощо.

В таких умовах застосування саме мікрозрошення, зокрема краплинного, є одним із можливих виходів із ситуації. Адже воно відповідає вимогам заощадження поливної води, можливості проведення фертигації і оперативного керування умовами живлення і вологозабезпечення рослин у відповідності до фізіологічних потреб культур, високого рівня автоматизації тощо.

Так, наприклад, результати досліджень вчених МДСС імені М.Ф. Сидоренка ІС НААН за період 2006–2015 рр. щодо особливостей застосування добрив шляхом фертигації в молодих та плодоносних інтенсивних насадженнях зерняткових культур за краплинного зрошення в умовах півдня України свідчать про високу ефективність цього елемента технології та отримання прибавки врожаю до 42% порівняно до контролю за економії ресурсів та зменшення агрохімічного навантаження на плодівий агроценоз.

Тобто, на сьогодні для реалізації потенціалу плодових культур в південних регіонах одним з центральних елементів при створенні сучасних інтенсивних насаджень разом із ущільненими схемами садіння, малооб’ємними кронами, новими високопродуктивними сортами є саме зрошення.

Таким чином, збільшення виробництва садівничої продукції, зокрема за рахунок широкого впровадження науково обґрунтованих технологій мікрозрошення, слід розглядати як стратегічну програму і складову частину розвитку сільського господарства держави.